

Սկիզբը էր 1

1926 թվականի Երևանի երկրաշարժից անմիջապես հետո կենտրոն ուղարկված առաջին հեռագրերից մեկը «Լենինականում տեղի են ունեցել ուժգին ստորգետնյա ցնցումներ: Կան մարդկային շատ զոհեր եւ ավերածություններ: Քաղաքի ամբողջ թաղամասեր ավերված են: Վեց գյուղ հիմնովին է ավերված: Բնակչությունը գտնվում է բաց երկնի տակ: Այնտեղ է մեկնել կառավարական հասուկ հանձնաժողովը...»:

Ծանոթանալով այն օրերի արխիվային փաստաթղթերին, ես ուշադրություն դարձրի, որ հիմնականում ավերվել են քաղաքի արևելյան կողմում գտնվող խորհրդային իշխանության հաստատվածից հետո կառուցվածները: Գյուղեր-

ում, «Կոլեկտիվ ջանքերով կրճատված սոցիալիստական շինարարության դանդաղման քննադատը, որոշեցի կարճ ժամկետում կրկնակի եռանդով եւ հաջողությամբ ընթանալով առաջ»: «Թող թեմախոսներն իմանան ու մեկ անգամ եւս տեսնեն, թե ինչի է ընդունակ Լենինականի բանվորագյուղացիական մասսան»:

Լենինականի վերականգնման կոմիտեի համամիութենական մրցույթ հայտարարեց բնակելի տների հակասեյսմիկ կոնստրուկցիաների նախագծի համար:

Աղետի ակամստեաներին ես հարցրի նաեւ մրցույթում հաղթողների մասին: Պարզվեց, որ լենինականցի ողբերգությանը հաջորդած 1927 թիվը անցել է Տրոյկու նկատմամբ Ստալինի արած հարցախնդիր նշանաբանով: Չենց Լենինականում էլ այդ ժամանակ ավելի շատ

Գյուղի մնաց»:

Թերթերը գրում են, որ երկրաշարժի ժամանակ զոհվել են քաղաքի հարավարևմտյան մասում, որտեղ արհեստագործական կենտրոն էր: Չարժանի էր հենց միայն երկու հարյուր քաղաքացի: Սենը դեռեւս կանոնադրական թվերին: Խոսեմ մարդկանց ճակատագրերի մասին: Խոսեմ այն մասին, որ զոհերը շատ ավելի փչել կլինեին, եթե Խորհրդային Հայաստանի մարդիկ իրենց գործով ու խղճով նմանվեին իրենց հայրերին ու յարժեքներին, որոնք արդեն եւ այս հողում նախահեղափոխական Հայաստանում: Եվ ինչու՞ միայն նախահեղափոխական: Գոնե այնքան խիղճ ունենային, ինչքան ունեին Լենինականի Սեբեդեզի խորհրդի ժամանակ: Լույսիսկ այս դեպքում էլ կհրկվեին քաղաքի հարավ-

«հանգստացրին» ժողովրդին: Խոսեցին երկրաբանության, փլվածքի մասին, նույնիսկ այն մասին, թե ինչու էր խելով են նախագծողները: Ընդամենը ոչ հեռուստատեսությամբ, եւ ոչ էլ մամուլում չի բացատրվեց «Լիսեռաստիսյան զագետայի» հողվածը: Այնուհաս անտեսում: Սակայն, դրա փոխարեն անմիջապես դասվեց Մարտունու բնակչության առաջին ֆառուդարը սոսկ այն բանի համար, որ գրողի հեռի իջել էր բունել եւ ցույց տվել փլվածքը:

Արիւն-Անանի հարցում մեզ հաջողվեց ոսփի հանել հասարակայնությանը: Իսկ ժողովրդին ստանձնող մյուս աղետների հարցում հայ հրատարակախոսները ոչնչի չէին հասնում: Ես չորս անգամ փորձեցի երեսնամուսնուց հետո գրել, որ ֆանդի է Մարմարիկի ամբարակը: Իմ նաեւ, ճնայնագործական ամբար-

են, ավելի լավ են, կասարյալ: Մեր գլուխը մտքել են, որ մենք ոչ ավել, ոչ դակաս, դարաբանի խիղճ ենք ու դաշիվը: Ու մենք էլ հավասարել ենք: ճիշտ է, ոչ թե հավասարել ենք, այլ, ավելի շուտ, մեղավ ենք այն մասին, որ մեր օտարը ոչ մի վաս քան չի կասարվում: Որ ոչ մի սարսափելի բան չկա, օրինակ, որ Բեթմեմիսն անվանում էին ազնիվ ու սկզբունական ծնող եւ նրա բառերը փակցնում դասասենյակներում: Թեւեւ ամբողջ երկիրը գիտեր ֆառուդարի դոսեր եւ փեսայի կյանքի նորմերի մասին: Եվ, այնուամենայնիվ, ոչ ոք դողոցների միջանցներից չէր հանում եւս մեկ իմաստուն առաջնորդի իմաստուն մտեր: Չկար այդ խիղճախոսությունը: Ոչ ոք չէր խիղճախոս: Ոչ ես, ոչ դու, ոչ նա: Մեմ հիմնականում էիմ, խիղճախոսությունից զրկված, չէիմ խիղճախոսում ոչ մի բանի դեմ: Երկրում առա-

Մոխսակի դասերը

ում փլվել էին կավածեփի հյուղակները: Անվճար էին մնացել բոլոր գործարարները, այսպես կոչված կայազորային բոլոր շինությունները, մասնավոր ճեղք, որոնք կառուցված էին սեւ տուֆից: Չենց այդ տներում էլ տեղավորվել էին աղետալները: Այդ օրերին ամենուրեք փակցված էին Լենինականի առողջապահական բաժնի հայտարարությունները: «Հայտնվում է, որ նոյեմբերի 5-ին, 6-ին եւ 8-ին կայազորի բոլոր բաղնիքները ճրանաղվում են բնակչությանը»:

Եվ մի բան ակամստեաների հեծ գրույցից, հիմնականում ֆանդի են այն տները, որոնք կառուցվել են առանց ցեմենտի: Երևանի արևելյան ամբողջ միջուկ, ինչպես նաև տներն այնտեղ, հանգում էր այն բանին, որ մի ծանր ֆառ մյուսի վրա դնելով կարելի էր հասնել ամբողջության: Ոչ մեկի մտով չէր անցնում, թե զեքիցը կարող է այնպես դառնալ, որ ծեղեր առաջանան:

Ես այնքան էլ չեմ հավատում այն մտքին, որ մարդկանց չի մտադրել աղետի կրկնության հնարավորությունը: Մարդիկ առանց հեռուստատեսության, առանց թերթերի ու դասագրքերի էլ շատ լավ գիտեին, որ Գյումրիից՝ Ալեքսանդրապոլ-Լենինականից ոչ հեռու, Արարատի աջ ափին կանգնած էր զեղեցկուհի Անի: Հայաստանի հնագույն ֆառամայրերից մեկը, եւ այսօր այնտեղ մնացել են միայն փլասակներ: Նրան չէին կարող նաեւ չհամար, որ Գյումրիից ուղիղ գծով մի հարյուր կիլոմետր հեռավորության վրա գտնվում են երկրաշարժի կործանված եռահարկ Չվարթոց սաճարի փլասակները: Չէին կարող չհամար, որ աղետը եւ հարիսի վրա: Նրանք դա գիտեին եւ շատ լավ գիտեին: Եվ շատ լավ էին հիշում: Միայն թե ամուսնու կայուն ցեմենտ չունեին: Ու դրա համար էլ մի ծանր ֆառ էին դնում մյուսի վրա: 1926 թվականի երկրաշարժից տուֆեղբերից քարեղբերից անգամ չէին լսում երկրի ընդերքի խուլ զվվոցը, առաջին անգամ չէին զգում ուժգին ցնցումները: Եվ աղետի ժամին նրանք համարում էին: Օգնում էին իրար, ինչպես օգնում էին դարեր առաջ: Ինչպես միջոց, ու թե՛նա հենց այդ դասերում սարակուսանով կարողացան աղետի հիմնքերը օրը Մոսկվայից եկած հեռագիրը, որտեղ ասված էր, թե «...ազգայնական արկածախնդիր ֆառակալության դասերում սարսափալից նախկին Ալեքսանդրապոլ ընկալ սովետների իշխանության տակ... անցյալին հասնել անօգնականության զգացումը իր տեղը գիշեր խոր գիտակցականությամբ... Թող չարախնդան խորհրդային իշխանության թեմախոսները»: Եվ ամբողջ հեռագիրը այս ոգով:

Ու սկսվեց Լենինականի վերականգնումը: Քաղաքի ամբողջովին դառնում էր լողունգներով ու կոյ-

խոսում էին Ալմա Աբայի մասին, որտեղ ավերված էր Տրոյկին, ֆանդի ենց սեփական դժբախտության: Իսկ շուտով ընդհանրապես մոռացան Լենինականի մասին: Եվ անենազամանակին այն է, որ մոռացան հենց ճարտարապետներն ու շինարարները: Գլխավոր հասակագիծը կազմում էին սոսկ նրա համար, որ այն խախտեց: Քաղաքի յուրաքանչյուր նոր առաջին ֆառուդար ու ֆառագլուխ միաժամանակ դառնում էր նրա գլխավոր ճարտարապետը: Եվ ասես ծնված լինելով նույն մորից բոլորն էլ ճառադուս էին մախիմալիզմով: Լենինականցիները դասնում են, որ իր թագավորության մի ֆանդի արված ընթացում ֆառախ այս կամ այն տեղ (որն, իրով, իրեն տեղ էր զգում) հղարս ֆայլում էր հիմնականում Գյումրիում ու դարձնում, որ կառուցել է վիթխարի կոմբինատ, վիթխարի գործարան, վիթխարի բնակելի թաղամաս: Եվ այնուամենայնիվ, մինչեւ 1965 թվականը վաս չէին կառուցում, իհարկե ոչ այնպես, ինչպես զարն էր կառուցում իր գործարաններն ու կայազորները, բերդերն ու ելեկտրոկները, համեմայնդեղա խղճով էին կառուցում: Հազար ինը հարյուր վարսուն-հինգից ասես սկիզբ առավ շինարարական կամ ֆառախնական մի նոր դարաշրջան: «Կառուցեմք բարձրահարկ Լենինական»:

Այսպես էր կոչվում այդ դարաշրջանը, որն իր զագաթնակետին հասավ յոթանասուներեսուական թվականներին: Անց մի սերունդ, որը մարգարե էր ոչինչ չգիտեր ֆանդից թվականի երկրաշարժի մասին: Լենինականցի օլիմպիական չեմպիոնների սերունդ, լենինականցի երգիծաբանների սերունդ, ֆառախի հայրերի եւ այրերի սերունդ: Սերունդ, որը վարժվել էր, որ ամեն ինչում եւ ամեն ժամանակ Լենինականը օրինակ էր բերվում: Մասնավոր ինչ Գյումրիի ֆառախնությունը: Սերունդ, որի մտովն անգամ, չգիտես ինչու, չէր անցնում, թե այնտեղ, որտեղ երկրաշարժ էր եղել, որտեղ քարերը կարող էր կրկնվել: Սերունդ, որի համար միանգամայն անստատիս էր, որ 62 տարի 45 օր 16 ժամ եւ 1 րոպե անց նույն Լենինականում գեթիցը ծեղվեց: Եվ 1988 թ. դեկտեմբերի 7-ին, 11 անց 41 րոպեին միայն Լենինականում շարեցին տուն կոչվել 174 շենք: Եւ շենք, որոնց թվում կային տուֆեղբերից ասես, հիմնովին են ավերվել: Պարզապես չկան: Եվ դրանցից 80-ը կառուցված են 70-80-ական թվականներին: Մասամբ ավերված է 183 տուն դրանք բոլորն էլ «լճացման» արհիւրի շենքեր են: Մասնագետները գտնում են, որ 189 տուն ենթակա է ֆանդան: Դրանք բոլորն էլ կառուցված են խորհրդային իշխանության օրով: Եվ լենինականցիներն այսօր ասում են. «Լենինականը փլվեց,

րավոր կյանք: Բարեխղճորեն կառուցված տներն էլ (բացառությունները հաստատում են կանոնը) նույնպես դուրս են եկել շարից, առանց սարսափելու կոչվում չէ նայել դրանք: Բայց դրանք կանգուն են մնացել: Նրանց մեջ մարդիկ կենդանի են մնացել, անվնաս: Ցավն այն է, որ ինչը հարկանի շենքերը մեկ վայրկյանում վերածվեց... միհարկանու: Չորհմանգալ կոնստրուկցիան: Չորհմանգալ բլուկները, թանկեղենը, հեծանները: Չորհմանգալ սասը բախն ոչ միայն այն դասերում, որ նախատեսված էին ինչը ֆառի համար (ասում են, որ նույնիսկ ութ ֆառի համար են նախատեսված եղել), այլ որովհետեւ ոճ-րագործություն է կատարվել:

Մեր ողբերգությունից երկու տարի առաջ, երկար չարախնից հետո ինձ հաջողվեց «Լիսեռաստիսյան զագետայում» հողված սոցիալ այն մասին, որ Արիւն-Անանի թունելի քնտնեց դասվածը թափվել է մի ֆանդի կիլոմետր երկարությամբ: Նույնիսկ չկային էր բերում, որ նախատեսված ֆանդի սահմանները հաստատված թեմախոսի փոխարենը... Ինչու՞ լավ համարեց, հայտնաբերեցին... հինգ անսահմանափակ շենքեր: Դրանք հայտնաբերվեց, որ խոսն այստեղ գողության մասին է, որ գողը միջոց էր զոհ է, նա ցեմենտը կողոպտեց եւ ելեկտրի կառուցելիս, եւ ջրանց կառուցելիս: Երևանում թեմախոսը ոչ մեկը չհամարանվեց հեղինակելու Մոսկվայից: Իրավիճակը «խոսող մասնագետների», որոնք ելույթ ունեցան հեռուստատեսությամբ եւ

սակը: Դեռ փառ է, որ չէին հասցրել «արիւն-սական ծովը» ջրով լցնել: Այլապես չորս գյուղերի երեսից անհետ կվերանար: Չկարողացա հողվածու տեղ: Չկարողացա տեղ տեսնել հողված այն մասին, որ երեսնամուսնու խաղաղ, անհող մի օր հիմնահասակ փլվեց ինչը հարկանի մի անավարս շենք: Չհիվեցին շինարարները: Փլվեց կառուցվող ավստրիական կամուրջը:

Բոլոր ժամանակներում հայրենիքի գավալները հայրենիքը փրկել են ճգնաժամային: Հայրենիքը մեծ գավալներից մեկը գրել է. «Ուսուցիչները շխմար ու իմնահավան, իրենք իրենցից թափվել զսած եւ ոչ աստուց կոչված, փողով ընտրված եւ ոչ սուրբ հողով ոսկեսեր, նախանձոս, թողած հեղափոխությանը, որի մեջ ասված էր բնակվում, եւ այլ ողորմած զիբանում են իրենց հոսերը:

Անակները սովորելու մեջ ծույլ, սովորեցնելու մեջ փութաբան... Չիմպրուկանները անարի, դարձնելոս, զենք անող, ծույլ, ցանկապեր, թուլամորթ, զինեմու, հելուզակ, ավազակների բնութենակից:

Իշխանները աղաքամբ, գողերին կողակից, կառուցակեր, կծծի, ժլատ, ազատ, հավիցակող, ախարհ ավերող, աղետաբեր, ծառաներին համարան:

Պատկերները ծառայ, սուս, խաբող, կառուցակեր, իրավունքը չդառնալու, անհաստատ, հակառակող: Եվ առաջադաս սերն ու մորթ ամենից վերացնող...»: Եվ այս ամենից տուժում է ժողովուրդը, որն ասես ինչ էր ճառադուս թագավորներից, դեռ թիսի դիմանա արերին էլ «...Գարունը երես, ամառը սասիկ անծրեային, առունը ծծեղ դարձած, ծծեղը սասիկ ցուրտ, մրկալից եւ երկարատես... եղանակը դաժան, եղանակը բերդի, քրեի անօգուտ ավելանալը եւ չափից դուրս դակասելը, երկրի ղեկավարությունը կվազած, անասունների ածելու-բյուրեղ ղեկավարած, այլեւ երկրաշարժերը եւ սասանումները...»:

Այս բառերը անցյալ դարում չեն գրված եւ ոչ էլ նախաանցյալ դարում: Եվ ոչ էլ հազար տարի առաջ: Գրված են ճասնիկը դար առաջ: Այս բառերը գրել է հայրենի Պատմաախարհ, մեծապայս հրատարակախոս Մովսես Խոսրովյանը: Ինչպես տեսնում ենք, շատ ինչ քան է փոխվել այն ժամանակից: Ի գուր է մեզ թվում, թե մենք փոխվել

չին ֆառուդարը իրեն վստահված արածում տեղ ու ստորեւ էր: Ամեն ինչ ենթարկվում էր նրան եւ ԲԽՍՄ-ն, եւ շուրջն, եւ միլիցիան, եւ դասախաղաղ, եւ առեւտուրը, եւ ճարտարապետական միջոց: Ցանկացավ նա քրեկենտրոնում բեռնե լուցկու տուփ կանգնեցնել խախտել հիմնի վրա եւ կանգնեցրին: Չնայած ամեն անգամ համոզվում էին, որ հանցագործություն է կատարվում, բայց ոչ ոք դասախաղ չէր տալիս, նախկին դեկավարի տեղը գրավում էր մեկ ուրիշը, եւ ամեն ինչ արտոնակվում էր: Եվ դարձյալ այն դասերում, որ «փողով ընտրվածները» օրենից չէին վախենում: Նրանք միայն վախենում էին մի բանից՝ հանկարծ զաղերկեց չլինի արվայից արևան: Ոչ, ախ չունեինք թագավորները: Թագավորներ, որոնք ստանձնում էին ոչ միայն հողագործների ու դասախաղների անխիղճները, այլեւ ճարտարապետներին եւ նույնիսկ ֆառախնարարներին: Նրանցից էր կախված, թե որ գյուղը ընդմիջեց կողոպտի գյուղություն ունենալուց, իսկ ողբ կդառնա ֆառախ: Եվ թե ինչու թիսի սերն կառուցել այն ֆառախն նախկին գյուղում, որ երբ հազարամյակի ընթացում հարյուրավոր երկրաշարժերի է դիմացել: Արհամարհելով հողի ցավը, նրանք համայնում էին փոխել գյուղերում կառուցել երկու, երեքն էլ չորս հարկանի դղորդներ: Հասարակայնությունը աղմուկում էր, նամակներ գրում: Բողոքում:

Միայն 1986-80 թթ. երկու տարում եւ միայն հանրապետական «Կոմունիստ» թերթում տպագրվել էր դղորդման հարցը շուրջը շուրջը հիսունվեց մեծ հողված: Այնտեղ շուրջը շուրջը են կառուցվում շինարարության, ֆառախնարարության, բնակարանային շինարարության հարցեր: Այդ հողվածների վերնագրերն իսկ եղել են անհագնող. «Ո՞վ կստորագրի մերժման ակտը», «Որակով կառուցել», «Բանվորական խիղճ էր թե՛», «Հարկավոր է կառուցել վերակառուցում», «Շուտ դառնա», «Գոնե ինչու անգամ է վճարում», «Երբ»: Խնդրաբարությունը չի սնացել այս նյութերից եւ ոչ մեկի դասախաղը: Նույնիսկ չեն արձագանքել այն հողվածներին, որոնց հեղինակները գրում էին, որ ցեմենտը գողանում են: Ես ակախի վորեն ախարակցում եմ գրեթե բոլոր հանրապետական թերթերին եւ վաղուց համոզվել եմ, որ մեր դեկավարները տեղական թերթեր թարգարես չեն կարողում: Միայն այն բանից հետո, երբ Ա. Ս. Գորբաչովը զարմանք հայտնեց, թե կանգուն են մնացել խրուչչովյան տները, ստեղծվեց ԽՍՀՄ Պեչեբնի հասուկ հանձնաժողով, որը հայտնաբերեց, որ քնտնի ամբողջությամբ չորս անգամ ցած է նախատեսվածից:

ՀՈՐԵԼՆԱԼ

Շախմատային մատերուն

Հայսնի շախմատային մարզիչ Էդուարդ Մնացականյանը վաղը կդառնա 60 տարեկան: Ինչ-որ չեմ հավատում: Չեմ հավատում ոչ միայն ես, այլև բոլոր նրան ծանաչողները: Մատերուն, ինչպես հաճախ հարգալից անվանում են նրան, առույգ է, նրանից անբաժան է միայն իրեն հասուկ նուրբ հումորը, որը երբեմն բարեկամական հեզմանի է վերածվում:

Մնացականյանը Հայաստանի հնգակի չեմպիոն է, միջազգային վարժես, սպորտի դասավանդող վարժես, համադասարանական վասակավոր մարզիչ:

«Շախմատ խաղալ սովորեցի համարյա դասարանում, դասում է Մնացականյանը: Խաղը գրավեց ինձ, սարվեցի նրանով ու բողբոջի ընթացմամբ, որով արդեն որոշ ժամանակ դասարանում էի: Ընկերացա Վանիկ Զախարյանի, այլ դասարանի շախմատիստների հետ ու սկսեցի նրանց հետ շախմատային խմբակ հաստատել: Ներկայիս փափանիստներով ու եմ սկսել շախմատային մարզումներս, բայց շուտ հասա հաջողությունների... Առաջին տարիներին հասկալիս ես բան է սվել շախմատը Հայաստանի 10-ակի չեմպիոն, համահայտ շախմատային կոմպոզիտոր Հենրիկ Գառնարյանի հետ»:

Էդուարդ Մնացականյանը համատեղ է շախմատիստի եւ մարզչի գործունեությունը: Եթե, որ նա հինգ տարվա ընթացքում 1958-62 թթ., չորս անգամ նվաճել է համահայտության չեմպիոնի կոչումը, իսկ հինգերորդ անգամ հաղթող է դարձել 1967 թվականին: 1959-ին, առաջիններից մեկը մեր համահայտությունում, Մնացականյանը դարձավ խորհրդային Միության սպորտի վարժես: 1978-ին նա արժանացավ միջազգային վարժեսի բարձր կոչմանը, երկու անգամ 1962 եւ 1967 թվականներին խաղացել է խորհրդային Միության առաջնությունների եզրափակիչ մրցաշարերում: Երեք անգամ ԽՍՀՄ հավաքականի կազմում մասնակցել է համաշխարհային ուսանողական օլիմպիադաներին: Այդ մրցումներում նա երկու անգամ իր թիմակիցների հետ չեմպիոն է դարձել, մեկ անգամ՝ երրորդ մրցանակակիր: Մնացականյանը հասկալիս փայլուն հանդես եկավ 10-րդ ուսանողական օլիմպիադայում, որն անցկացվեց 1964-ին, Լեհաստանի Կրակով քաղաքում: Նա 11 հնարավորից վասակեց 10 միավոր, որը օլիմպիադայի բացարձակ լավագույն արդյունքն էր: Այս հաջողությունը համար, թիմային ոսկե մեդալից բացի, Մնացականյանն արժանացավ նաեւ հասուկ գավաթի: Սակայն նա ստեղծագործական կարողությունները, ինչպես նաեւ շախմատային շախմատի հետ հեղինակություններ, շախմատի բարձր ին, ան նրա մարզական հաջողությունները:

Երկար տարիներ ամենասարբեր մրցումներում հաջող ելույթներից բացի, նա մարզական չափազանց արդյունավետ աշխատանք է տարել: Նրա սաներից են գրոսմայստրներ Ռաֆայել Վահանյանը, Արսակ Պետրոսյանը, միջազգային վարժեսներ Լյուդմիլա Ասլանյանը, Էռնա Խալաֆյանը, Գոհար Հլղայանը... Նա մեծադու օգնել է նաեւ Լեւոն եւ Կարեն Գրիգորյան եղբայրներին, Սմբատ Լադոսյանին,

շախմատիստներ: Էդուարդ Մնացականյանը երկար ու ծիծառիկներ եղել է Հայաստանի տղամարդկանց, կանանց, դասարանների հավաքականների ավագ մարզիչը: 70-ական թվականներին նա ֆանի շախմատիստներից էր «Սոխրակ» մարզական ընկերության կենտրոնական խորհրդի մարզիչը, ապա

զր իր առանձնահատկություններում, եւ դա դիտել է նկատի ունենալով մարզիչ-մանկավարժները: Եվ Մատերոյի՝ բոլոր մրցումներին հասու լինելու շնորհիվ էր, որ մեր շախմատիստները լուրջ հաջողություններ են հասել: Եթե, որ թեկուզ միայն Լյուդմիլա Ասլանյանին, որը չորս անգամ խաղացել է ԽՍՀՄ-ի առաջնությունների եզրափակիչ մրցաշարերում: Մնացականյանի ջանքերի շնորհիվ էր, որ Եվրոպայի թիմային առաջնությունում Հայաստանի կանանց հավաքականը անմիջապես հաջողությամբ հասավ գրավելով 5-րդ տեղը: Մեր շախմատիստներին առաջ էին միայն Վրաստանի, Ռուսիայի, Անգլիայի, Ռուսաստանի մերկայացուցիչները: Իսկ ֆանի՝ ուժեղ թիմեր մնացին ետևում:

Էդուարդ Մնացականյանը 40 տարեկան ավելի ան 40 տարեկան Հայաստանի շախմատային կյանքի ակտիվ մասնակից է: Այդ ընթացքում նա մեր շախմատի համար, թե որդես շախմատիստ, թե որդես մարզիչ-մանկավարժ, չափազանց շախմատ է արել: Շախմատին անմնացորդ նվիրված լինելու համար, իր մարզկային հասկությունների համար Մնացականյանը վայելում է բոլորի հարգանքն ու համակրանքը: Նա իր ուժն ու եռանդը ներդրել է սաներին բարձունքների հասցնելու համար: Ու գուցե, դասարաններից մեկը դա է, որ ինքը չհաղթահարեց գրոսմայստրական սահմանագիծը: Բայց նրանում, որ Հայաստանի շախմատիստները խոճոր հաջողություններ են հասել միջազգային աստղերում, են նրանում, ու կայացել է, գոյություն ունի շախմատի հայկական դպրոցը, կա նաեւ նրա անուրանալի վասակը:

Էդուարդ Մնացականյանն ավելի ան 40 տարեկան Հայաստանի շախմատային կյանքի ակտիվ մասնակից է: Այդ ընթացքում նա մեր շախմատի համար, թե որդես շախմատիստ, թե որդես մարզիչ-մանկավարժ, չափազանց շախմատ է արել: Շախմատին անմնացորդ նվիրված լինելու համար, իր մարզկային հասկությունների համար Մնացականյանը վայելում է բոլորի հարգանքն ու համակրանքը: Նա իր ուժն ու եռանդը ներդրել է սաներին բարձունքների հասցնելու համար: Ու գուցե, դասարաններից մեկը դա է, որ ինքը չհաղթահարեց գրոսմայստրական սահմանագիծը: Բայց նրանում, որ Հայաստանի շախմատիստները խոճոր հաջողություններ են հասել միջազգային աստղերում, են նրանում, ու կայացել է, գոյություն ունի շախմատի հայկական դպրոցը, կա նաեւ նրա անուրանալի վասակը:

Ծնունդը շնորհակալ, Մատերոյ: Ո. Ա.

«Երջանիկ եմ, որ շախմատիստ եմ, համագործակցել այնպիսի անհասկանալիությունների, այնպիսի շախմատիստների հետ, ինչպիսիք են Տիգրան Պետրոսյանը, Միխայիլ Տալը, Իսահակ Քոխաբաձյանը, Եֆիմ Գելերը, Հենրիկ Գառնարյանը, Ռաֆայել Վահանյանը...», ասում է Մատերոյ:

«Երջանիկ եմ, որ շախմատիստ եմ, համագործակցել այնպիսի անհասկանալիությունների, այնպիսի շախմատիստների հետ, ինչպիսիք են Տիգրան Պետրոսյանը, Միխայիլ Տալը, Իսահակ Քոխաբաձյանը, Եֆիմ Գելերը, Հենրիկ Գառնարյանը, Ռաֆայել Վահանյանը...», ասում է Մատերոյ:

Էդուարդ Մնացականյանի խաղացած դասերից

Մ. ԱՄՍՄԱՐՅԱՆ-ՄՊՍՍՈՒՄ
Լեհիսգրադ, 1957

1. e4 c5 2. ♘f3 d6 3. d4 cd4 4. ♗d4 ♗f6 5. ♗c3 a6 6. ♖g5 e6 7. ♖f3 ♗e7 8. 0-0-0 ♗c7 9. ♖g3 b5 10. ♗b5 ♗d7 11. ♗e2 0-0 12. ♗b3 ♗c6 13. ♗f6 ♗f6 14. ♖d6 ♖d6 15. ♗d6 ♗c3 16. bc3 ♗e4 17. f3 ♗c6 18. ♗a5 ♗a4 19. ♗hd1 ♗a7 20. ♗d4 ♗d7 21. ♗b4 ♗c7 22. ♗db6 ♗cc6 23. ♗b2 e5 24. ♗a6 ♗a6 25. ♗a6 f5 26. ♗c4 ♗cc8 27. ♗a7 ♗c6 28. ♗c7 ♗d5 29. ♗e3 ♗a8

Մ. ԱՄՍՄԱՐՅԱՆ-ՏՈՒԿՍՏՐՈՒՄ
Երևան, 1980

1. e4 c5 2. ♘f3 d6 3. d4 cd4 4. ♗d4 ♗f6 5. ♗c3 ♗c6 6. ♖g5 e6 7. ♗d2 ♗e7 8. 0-0-0 0-0 9. f4 h6 10. ♗h4 ♗d7 11. ♗f3 ♖a5 12. ♗b1 ♗f8 13. ♖e1 ♗e8 14. ♗d3 ♗b4 15. g4 ♗ac8 16. a3 ♗d3 17. ♗d3 ♖c7 18. g5 hg5 19. ♖g5 ♗h5

30. ♗a4 ♗f6 31. ♗aa7 ♖g6 32. ♗f5 ♖g2 33. ♖g7 ♖g7 34. ♖g7 ♗h8 35. ♖g5 ♗f3 36. ♗d6 ♗b8 37. ♗c1 h6 38. ♗e5 1-0

20. f5 ♖g5 21. ♗g5 ♖e7 22. ♖g1 e5 23. ♗d5 ♖e5 24. ♗f3 ♖e4 25. ♗d2 ♗c6 26. ♖g5 ♖h4 27. ♗e7 ♗f8 28. ♗f5 ♖f4 29. ♗h7 ♗e8 30. ♗g7 ♗d7 31. ♗h5 ♖f5 32. ♗f6 ♗c7 33. ♖f4 ♖c5 34. ♖g1-0

ՁԱՆՐԱՍՄԱՐ

Տայ մարզիկների հաջողությունը

Հունաստանի Սալոնիկ քաղաքում անցկացվեց ծանրամարտի երիտասարդական միջազգային խոճոր մրցաշար, որը կրում է «Ալեքսանդրիա» անվանումը: Մրցումները բավականին ներկայացուցչական էին: Սալոնիկում հանդես եկան 12 երկրների 100-ից ավելի ծանրորդներ: Միջազգային հեղինակավոր մրցաշարում Հայաստանը ներկայացրեցին երկու ծանրորդներ՝ Ռուդոլֆ Պետրոսյանը (69 կգ խաչային կարգ) եւ Արթուր Զախարյանը (85 կգ): Փայլուն հանդես եկավ գյումրեցի ծանրորդ Ռուդոլֆ Պետրոսյանը: Պոկում վարժությունում բարձրացնելով 130 կգ ծանրություն, իսկ հրում վարժությունում՝ 170 կգ, Գյումրիի մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողը երկամարտի գումարով ցույց սվեց 300 կգ արդյունք՝ առաջ անցնելով իր ֆառային կարգում հանդես եկող մյուս 15 մարզիկներից: Մարզիչ Ալեոս Միխրայանի սանին, առաջին մրցանակից բացի, հանձնվեց նաեւ 700 ամերիկյան դոլար դարձեալմար:

Մրցումներում հիանալի հանդես եկավ նաեւ Էլմիստիկ ներկայացուցիչ, ԼԳ զինծառայող Արթուր Զախարյանը: 85 կգ խաչայինների մրցակետում նա ցույց սվեց 320 կգ (145+175) արդյունք: Նման ցուցանիշ ունեցավ նաեւ ուկրաինացի մարզիկը, որը հաղթող ճանաչվեց անձնական ավելի փոքր ֆառի շնորհիվ: Արթուրը գրավեց մրցանակային երկրորդ տեղը, ինչը, անուշուշ, նույնպես խոճոր հաջողություն է:

ՌԵՆԱՍ

Դեխիսի գավաթի եզրափակիչը

Երեկ Միլանում սկսվեց Դեխիսի գավաթի խաղարկության եզրափակիչ մրցաշարը: Ալբանիայի ոչ դաստնական առաջնության վճռական հանդիման ժամանակ դասավանդող մրցանակի համար մրցում են Իսպանիայի եւ Եվրոպայի հավաքականները: Ավելի բարձր են գնահատվում Եվրոպայի հնարավորությունները: Դեխիսի գավաթը նրանք Եվրոպայի եւ վեց անգամ եւ այժմ էլ չիրում են մրցանակին: Հեռավոր է, որ վերջին հինգ տարիներին նրանք չորս անգամ մասնակցել են եզրափակիչին: Շատ ավելի համես են իսպանացիների նվաճումները, նրանք

միասին մեկ անգամ հեռավոր 1976-ին են չհրացել մրցանակին: Իսպանիայի հավաքականի կազմում մասնագետները միայն մեկ խաղացողի՝ Անդրեա Գաուդենցիին են բարձրակարգ թեմիստիս համարում, այն դեպքում, երբ Եվրոպայի ընտրանքում հանդես են գալիս մարզածների այնպիսի անուններ, ինչպիսիք են Մագնուս Գոստալտոնը, Յոնաս Բյորկմանը, Մագնուս Լոնդանը, Լիկաս Կուլսին: Վերջին դեպքում մրցախաղին մասնակցելուց հրաժարվեց նրանց առաջատար Թոմաս Յուհանսոնը: Պատճառը ծննդի վատվածքն էր:

Երկրորդ ռեկորդը

ԱՄՆ-ի Տեխաս քաղաքում ծառայակցում է լողի Ալբարտի գավաթի խաղարկության հերթական փուլը: Այստեղ մարզիկները բարձր արդյունքներ են ցույց տալիս: Մրցումներում համաշխարհային երկրորդ ռեկորդ սահմանվեց. թեզիսի մարզիկ, օլիմպիական խաղերի չեմպիոն Ֆրեդերիկ դը Բուրգելը քրաս լողում 100 մետր մրցաշարում ցույց սվեց 58,79 վայրկյան արդյունք՝ գերազանցելով նախորդ նվաճումը:

Առայժմ 6 հավակնորդ

Մարտկոց 6-րդ երկիրն է, որը ֆուտբոլի 2006 թվականի աշխարհի առաջնության անցկացնելու դաստնական հայտ ներկայացրեց: Մինչ այդ համաշխարհային ֆուտբոլի գլխավոր մրցաշարն իրենց մոտ տեսնելու ցանկություն էին հայտնել Անգլիան, Գերմանիան, Բրազիլիան, Եգիպտոսը եւ Գանան: Հայսնի է, որ աշխարհի առաջնություն-2006-ը կազմակերպելու մտադրություն ունեն նաեւ Լիգերիան, Հարավաֆրիկյան Հանրապետությունը (ընդ որում, ՖԻՖԱ-ի ղեկավարությունը հավակն է հենց վերջինս վստահել առաջնության անցկացումը): Հայտեր ներկայացնելու վերջին ժամկետը ղեկավարների 31-ն է: Իսկ աշխարհի 18-րդ առաջնության կազմակերպիչ երկիրը հայտնի կդառնա 2000 թվականի մարտ ամսին, ՖԻՖԱ-ի կոնգրեսում:

Տամատեղ ուժերով

Եվրոպական չորս հարեան երկրներ՝ Եվրոպան, Ֆինլանդիան, Նորվեգիան եւ Դանիան որոշել են դարձնել ֆուտբոլի եվրոպայի 2008 թվականի առաջնությունը համատեղ անցկացնելու համար: Երկու երկրների համագործակցության օրինակ արդեն կա աշխարհամասի 2000 թվականի առաջնությունը համատեղ կանցկացնելու հոլանդիան եւ Բելգիան, իսկ աշխարհի 2002 թվականի առաջնությունը իրենց մոտ կընդունեն աշխարհի երկու երկրներ՝ ճապոնիան եւ Հարավային Կորեան: Իսկ չորս երկրների միասնաբար նորություն է: Վերոհիշյալ չորս երկրները ստեղծել են «Ալանդիանա-2008» անվանումով հասուկ կոմիտե, որը զբաղվելու է նախադասարանական աշխատանքներով: Գործողության ծրագիրը կնշարկվի, կհասակեցվի մոտ աղաքայում, երբ կողմնակցենում կհանդիմեն կոմիտեի անդամները:

«Բարսելոնը» մտադիր է փոխել մարզչին

Իսպանիայի լրատվամիջոցները հաղորդել են, որ եկող մրցաշրջանից «Բարսելոն» ֆուտբոլային թիմը կգլխավորի իսպանացի Զաբիո Կառելլոն: «Միլանի» նախկին գլխավոր մարզիչը կփոխարինի հոլանդացի Լուիս վան Գալին, ֆանի որ կասալոնյան ակումբի ելույթներից նրա ղեկավարները դժգոհ են: Իսպանիայի առաջնությունում «Բարսելոն» ընթացում է 5-7-րդ տեղերում, իսկ Չեմպիոնների լիգայում վաղուց գրկվել է հաջող փուլ դուրս գալու հույսից: Տեղեկացվում է, որ ակումբի ղեկավարության եւ Կառելլոյի միջեւ նախնական համամայնություն կայացել է: Պայմանագիր կնվելու է երեք տարով, եւ մարզիչն այդ ընթացքում կստանա 10 մլն դոլար:

